

Тернопільський національний економічний університет

Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота

з економічної теорії

на тему:

«Теорія та практика реалізації антимонопольної політики в Україні»

Студента групи ЕТ-21

Напрямок підготовки:

Економічна теорія

Петрука Віталія

Керівник

Гайда. Ю. І.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль 2016

План

Вступ

Розділ I. Теоретичні засади антимонопольної політики.

1. Причини та умови виникнення монополій та їх види.
2. Суть та види антимонопольної політики держави.
3. Антимонопольне законодавство України.

Розділ II. Аналіз реалізації антимонопольної політики в Україні.

1. Антимонопольний комітет України.
2. Реалізація антимонопольної політики.

Розділ III. Проблеми реалізації антимонопольної політики в Україні та шляхи їх вирішення.

Висновки

Зміст

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНТИМОНОПОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	7
Підрозділ 1. Причини та умови виникнення монополій та їх види.	7
Підрозділ 2. Суть, завдання та види антимонопольної політики держави.	10
Підрозділ 3. Антимонопольне законодавство України.	11
II Розділ. Аналіз реалізації антимонопольної політики в Україні	16
Підрозділ I. Антимонопольний комітет України.	16
Підрозділ II. Реалізація антимонопольної політики в Україні.....	24
Розділ III. Проблеми реалізації антимонопольної політики в Україні та шляхи їх вирішення.	27
Висновки.....	31
Список використаної літератури	33

ВСТУП

Актуальність дослідження. З початком перших торгівельних відносин, з'являються і перші конкуренти. Їхньою метою є «знищення» суперника та одноосібним заволодінням ринку збуту товару задля максимізації прибутку. Проте до XIX ніде і ніяких законах не було визнано, що монополізація ринку є протизаконною. Тільки наприкінці XIX ст. в США було видано перший антимонопольний закон – закон Шермана (1890 р.) . До того часу люди використовували лише окремі пункти законів та окремі норми господарського права. А після прийняття закону Шермана інші країни також почали створювати власні антимонопольні законодавства. В Україні перший подібний закон був прийнятий 18 лютого 1992 р . Законі України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності»^[1]. У 2002 році його замінив Закон «Про захист економічної конкуренції»^[2]. Оскільки Україна вирішила йти шляхом ринкової економіки цей закон був дуже важливим. Адже конкуренція в ринковій економіці є її основою проблемою. Оскільки економіка України на сьогоднішній день продовжує розвиватися на основі ринкових відносин, то дослідження та шляхи кращого вирішення проблем антимонопольної політики є важливим.

Теоретико – методологічна основа дослідження. Основними джерелами теоретичних засад на основі яких буде досліджена тема курсової це Закон України «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності»^[1], Закон України «Про антимонопольний комітет України», інші нормативно-правові акти України, звіти Антимонопольного комітету України, наукові посібники та підручники різних авторів.

Мета дослідження. Вивчення теоретичних засад антимонопольної політики України та вирішення основних проблем її реалізації.

Об'єкт дослідження. Юридичні та фізичні особи, які займаються економічною діяльністю у сфері виробництва, реалізації, придбання товарів і послуг та іншими видами господарської діяльності.

Предмет дослідження. Економічні відносини, які виникають у процесі формування і реалізації антимонопольної політики країни.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети потрібно розв'язати такі завдання:

- розкрити теоретичні основи функціонування антимонопольної політики України;
- проаналізувати антимонопольне законодавство України;
- дослідити діяльність органів Антимонопольного комітету України;
- запропонувати і визначити основні напрямки вдосконалення та формування антимонопольної політики держави.

Методологія дослідження. В процесі виконання курсової роботи були використані такі основні методи для дослідження:

- опрацювання літературних джерел;
- статистичні та математичні методи;
- метод аналізу та синтезу;
- метод дедукції та індукції;
- метод порівнянь.

Структура курсової складається з вступу, трьох розділів, висновку, літературних джерел. У першому розділі розглянуто теоретичну базу антимонопольної політики України. У другому розділі проаналізовано шляхи та методи реалізації антимонопольної політики держави. У третьому розділі

описано проблеми та основні шляхи вирішення проблеми реалізації антимонопольної політики України.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНТИМОНОПОЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.

Підрозділ 1. Причини та умови виникнення монополій та їх види.

Монополія у широкому розумінні означає виключне право держави, підприємства, фізичної особи на володіння будь-чим або на здійснення якого-небудь виду діяльності^[3]. Згідно з видатним економістом Мільтоном Фріменом монополія існує тоді, коли конкретна особа або підприємство є єдиним постачальником конкретного товару^[4]. Причиною та умовами виникнення монополії є :

- дія закону конкуренції. Закон конкуренції передбачає, що головна мета це максимізація прибутку. Для цього суб'єкт господарювання повинен витіснити своїх конкурентів з ринку збуту своїх товарів чи послуг. Як результат такої діяльності він отримує монопольне становище, стає монополістом. На жаль сама конкуренція породжує негативний «плід» монополізм;
- дія закону концентрації капіталу. Для того щоб добитися збільшення прибутку частку капіталу використовують на розширення виробництва це призводить до того , що серед дрібних і середніх підприємств виокремлюються великі, які і стають монополіями;
- централізація капіталу - зростання розмірів капіталу, збільшення розмірів підприємств внаслідок об'єднання кількох капіталів або поглинання одного капіталу іншим^[5]. Результатом стає монополія або домінуюче монопольне становище підприємства.
- трансформація індивідуальної приватної власності. В останній третині XIX ст. організаційно-економічна структура виробництва була представлена переважно малими і середніми підприємствами індивідуальної приватної власності, яка стала гальмом розвитку продуктивних сил. У цей час значні досягнення науково-технічного прогресу створили можливість будівництва залізниць, морських портів, каналів, великих заводів, інших великих об'єктів. Однак

жоден капіталіст окремо не мав необхідних капіталів, щоб фінансувати такі проекти. Отже, потрібна була нова форма власності, яка могла б розв'язати ці проблеми. Нею стала велика акціонерна власність, яка об'єднала капітали декількох підприємств^[3].

- економічні кризи. Масове банкрутство малих і середніх фірм та підприємств змусило їх погоджуватися на поглинання їхнього капіталу великими компаніями або об'єднання. Також у другій половині XIX ст. економічні кризи прискорили концентрацію і централізацію виробництва. Ці два фактори змусили створення монополій.

- випуск нової продукції, послуги. Сучасне суспільство і наука не стоїть на місці постійні винаходи та вдосконалення технологій породжують нові види продукції і компанії які виходять на ринок з такою пропозицією є по суті монополістами.

- економія від масштабу. Через особливості технологічного виробництва та обслуговування споживачів виникають об'єктивно обґрунтовані монополії оскільки в таких галузях конкуренція є недоцільною.

Види монополій.

За характером і причинами виникнення монополії поділяються на:

- монополія окремого підприємства;
- монополія, як угода;
- монополія, що ґрунтується на диференціації прибутку.^[6]

За сферою функціонування і причиною виникнення:

Природна монополія - стан товарного ринку, при якому задоволення попиту на цьому ринку є більш ефективним за умови відсутності конкуренції внаслідок технологічних особливостей виробництва (у зв'язку з істотним зменшенням витрат виробництва на одиницю товару в міру збільшення

обсягів виробництва), а товари (послуги), що виробляються суб'єктами природних монополій, не можуть бути замінені у споживанні іншими товарами (послугами), у зв'язку з чим попит на цьому товарному ринку менше залежить від зміни цін на ці товари (послуги), ніж попит на інші товари (послуги)^[7].

Адміністративна монополія виникає внаслідок дій державних органів. З одного боку, це надання окремим фірмам виключного права на виконання певного роду діяльності. З іншого – це організаційні структури для державних підприємств, коли вони об'єднуються і підпорядковуються державним органам. Вони діють на ринку як єдиний суб'єкт господарювання і між ними відсутня конкуренція^[6].

Економічна монополія (концентрація). Вона є найпоширенішою і становить загрозу для економічної діяльності інших підприємств. Її поява зумовлена економічними причинами, вона формується на базі закономірностей господарського розвитку. Йдеться про підприємців, які зуміли завоювати монопольне становище на ринку. До нього ведуть два основні шляхи. Перший полягає в успішному розвитку підприємства, постійному зростанні його масштабів шляхом концентрації капіталу. Другий - набагато швидкий - базується на процесах централізації капіталу^[7].

За формою об'єднання капіталу: картель, синдикат, трест, концерн. На сьогоднішній день такі монополії втратили свою актуальність їх замінили нові форми монополії: багатогалузевий концерн, конгломерат, консорціум, які базують свою діяльність на основі диверсифікації капіталів.

Сучасний ринок характеризується переплетенням, взаємопроникненням різних видів та форм монополій, що призводить до подальшого розвитку та поглиблення монополізаційних процесів та все більшої актуальності антимонопольної політики, для регуляції цих процесів.

Підрозділ 2. Суть, завдання та види антимонопольної політики держави.

Як було зазначено у попередньому частині, що монополізаційні процеси розвиваються і поглиблюються в умовах сучасного ринку, то антимонопольна політика держави є необхідною складовою економічної політики. В залежності від характеристики національної економіки та способів ведення господарської діяльності в державі в світовій економіці виділяють: американську, європейську та японську антимонопольну політику.

Американська система антимонопольного права бере свій початок від прийнятого в 1890 р. закону Шермана. Згідно цього закону забороняється не тільки різні типи монополій, а й спробу монополізації ринку. Доктрина вироблена Верховним судом США передбачає, що панівне становище на ринку та великий розмір компанії не можуть свідчити про те, що компанія монополіст. Цей закон заборонив трести і картелі. Закони розроблені з часом забороняли злиття компаній, якщо це призводило до послаблення конкуренції або утворення монополії.

Антимонопольні закони реалізуються в США через спеціально утворені органи: Федеральна торговельна комісія й Антитрестовське управління Міністерства юстиції. Методи реалізації антимонопольних законів є такі: ліквідація фірми; високе оподаткування монопольних прибутків, контроль за цінами, розкрупнення монополій, підтримка конкурентної боротьби та інші.

Європейська та японська системи антимонопольного права забороняють не саму монополію, а лише її зловживання владою. Так, картелі вважаються корисними для розвитку економіки, тому основною формою державного контролю є система реєстрації картельних угод у спеціальних органах (у Німеччині — Федеральне управління картелів, в Японії — Комісія із справедливих операцій). Більшість антимонопольних законів у європейських країнах забороняють такі види монопольних угод, як угоди про поділ ринків, фіксовані ціни тощо. У Німеччині монополією вважається компанія, яка

зосередила у своїх руках третину обігу, в Японії — коли частка компанії перевищує 50%, а частка двох — 75% і більше. В ЄС реєструються лише ті угоди, які обмежують конкуренцію між учасниками цієї організації.^[2]

Розробка і реалізація антимонопольної політики дозволяє послабити процес монополізації економіки, сприяє посиленню її конкуренції.

Підрозділ 3. Антимонопольне законодавство України.

Антимонопольне законодавство – закони, спрямовані на обмеження діяльності монополій, а також законодавство про нечесну конкуренцію, нечесну торгівлю тощо^[8]. В Україні воно представлене Главою 4 Господарського кодексу України, Законами України: «Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності» (1992 р.), «Про захист від недобросовісної конкуренції» (1996 р.), «Про природні монополії» (2000 р.), «Про захист економічної конкуренції» (2001 р.), «Про Антимонопольний комітет України» (1993 р.), статтею 42 Конституції України, та іншими нормативно-правовими актами.

На початку 90-х рр. ХХ ст. головний наголос у вітчизняній антимонопольній політиці робився на подоланні й обмеженні монополізму, що було пов'язано з пануванням у тодішній українській економіці монополій як спадку колишнього соціалістичного господарства^[9].

Проте нові соціально-економічні умови змушують державу не тільки на усунення монополізму, а на утворення конкурентного середовища, яке б забезпечило стабільне економічне зростання і таке ж підвищення рівня життя населення. На сьогодні основним змістом антимонопольної політики України є збільшення ефективності функціонування створених конкурентних відносин та збереження цих відносин. Такі заходи приводять до трансформації антимонопольної політики у конкурентну політику, а антимонопольне законодавство у конкурентне законодавство.

Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Не допускається зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом ^[10].

Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» визначає, що недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності^[11].

Застосовується закон до відносин, учасниками яких є суб'єкти господарювання у зв'язку з недобросовісною конкуренцією, що включає у себе й вчинення ними правопорушення закордоном, при умові, що такі дії можуть чи мають негативний вплив на конкурентне середовище на території держави, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України.

Дії вчинені суб'єктами господарювання, які підпадають під юрисдикцію цього Закону як недобросовісна конкуренція, караються стягненням штрафу у розмірі до 5% доходу від реалізації продукції суб'єкта господарювання за останній звітний рік, який передував року, в якому накладається штраф. Коли про дохід суб'єкта господарювання немає інформації, то штраф накладається у розмірі до 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Закон України «Про природні монополії» визнає правові, організаційні та економічні засади державного регулювання діяльності суб'єктів природних монополій в Україні.

Закон було прийнято з метою забезпечення ефективності функціонування ринків, які мають стан природної монополії, для збалансування суспільних інтересів та інтересів суб'єктів природних монополій і споживачів їх продукції.

Перелік суб'єктів природних монополій формується та ведеться Антимонопольним комітетом України згідно його повноважень.

У таких сферах здійснюється регулювання діяльності суб'єктів природних монополій національними комісіями регулювання природних монополій:

- транспортування природного газу трубопроводами та його розподіл;
- транспортування нафти та нафтопродуктів трубопроводами;
- передача та розподіл електричної енергії;
- транспортування інших речовин трубопроводами;
- управління повітряним рухом;
- користування залізничними коліями, диспетчерськими службами, вокзалами та іншими об'єктами інфраструктури, що забезпечують рух залізничного транспорту загального користування;
- централізованого водопостачання, водовідведення та постачання теплової енергії;
- спеціалізованих послугу транспортних терміналів, портів, аеропортів за переліком, що визначений Кабінетом Міністрів України ^[12].

Згідно Закону предметом регулювання діяльності суб'єктів природних монополій є:

- ціни на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
- доступ споживачів до товарів, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
- інші умови здійснення підприємницької діяльності у випадках передбачених законодавством ^[6].

Закон України «Про захист економічної конкуренції» передбачає захист та підтримку економічної конкуренції, зменшення проявів монополізму в господарській діяльності та спрямований на підтримку ефективного функціонування господарської діяльності в Україні на основі конкурентних відносин.

Закон прийнятий для регулювання відносин органів державної та місцевої влади, органів адміністративно – господарського управління та органів контролю із суб'єктами господарювання; суб'єктами господарювання з іншими суб'єктами господарювання, з споживачами, юридичними та фізичними особами у відносинах пов'язаних з економічною конкуренцією.

Відповідно до Закону суб'єкт господарювання, який займає монопольне становище на ринку певного виду товару вважаються якщо:

- на цьому ринку у нього немає жодного конкурента;
- не зазнає значної конкуренції внаслідок обмеженості можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини. Матеріалів та збуту товарів, наявності бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявності пільг чи інших обставин;
- частка на ринку товару становить 35 або менше відсотка, але він не зазнає значної конкуренції, зокрема внаслідок порівняно невеликого розміру часток ринку, які належать конкурентам.

Монопольне становище кількох суб'єктів господарювання вважається, якщо відносно них виконуються наступні умови:

- сукупна частка не більше ніж трьох суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки ринку, перевищує 50 відсотків;
- сукупна частка не більше ніж п'яти суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки на ринку, перевищує 70 відсотків – і при цьому вони не доведуть, що стосовно певного виду товару між ними немає конкуренції або є незначна конкуренція^[13].

Після прийняття Закону України «Про захист економічної конкуренції» (2001 р.) втратив чинність Закон України «про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності» (1992 р.)

Отже, на сьогодні створено ряд законів, які регулюють відносини, що виникають з приводу монополістичних дій для підтримки регулювання конкурентних відносин та створення антимонопольних програм. Проте ринкові відносини створюють нові проблеми у сфері регулювання антимонопольної політики. Це змушує шукати нові підходи для розв'язання подібних проблем. Тому антимонопольна політика залишатиметься одним з основних пріоритетів для вищих виконавчих органів влади.

II Розділ. Аналіз реалізації антимонопольної політики в Україні

Підрозділ I. Антимонопольний комітет України.

Кожна країна має свій орган для забезпечення реалізації антимонопольної політики. В Україні таким органом є Антимонопольний комітет України.

Відповідно до Закону України «Про Антимонопольний комітет України» Антимонопольний комітет України є державним органом із спеціальним статусом, метою діяльності якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель^[14].

Антимонопольний комітет України підконтрольний Президенту України та підзвітний Верховній Раді України. Антимонопольний комітет України щорічно подає Верховній Раді України звіт про свою діяльність. Антимонопольний комітет України оприлюднює інформацію та надає інформацію на запити відповідно до Закону України "Про доступ до публічної інформації".

Основним завданням Антимонопольного комітету України є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

- 1) здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів, запобігання, виявлення і припинення порушень законодавства про захист економічної конкуренції;
- 2) контролю за концентрацією, узгодженими діями суб'єктів господарювання та дотриманням вимог законодавства про захист економічної конкуренції під час регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
- 3) сприяння розвитку добросовісної конкуренції;

- 4) методичного забезпечення застосування законодавства про захист економічної конкуренції;
- 5) здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель^[14].

Антимонопольний комітет веде свою діяльність на основі законності, гласності та захисті конкуренції на принципах рівності всіх фізичних та юридичних осіб перед законом і пріоритету прав споживачів.

Відповідно до визначених завдань Антимонопольний комітет має такі основні положення, які передбачені Законом України «Про Антимонопольний комітет України»:

У сфері здійснення контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції Антимонопольний комітет України має такі основні повноваження:

- розглядати заяви і справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції та проводити розслідування за цими заявами і справами;
- приймати передбачені законодавством про захист економічної конкуренції розпорядження та рішення за заявами і справами, перевіряти та переглядати рішення у справах, надавати висновки щодо кваліфікації дій відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;
- розглядати справи про адміністративні правопорушення, приймати постанови та перевіряти їх законність та обґрунтованість;
- перевіряти суб'єкти господарювання, об'єднання, органи влади, органи місцевого самоврядування, органи адміністративно-господарського управління та контролю щодо дотримання ними вимог законодавства про захист економічної конкуренції та під час проведення

розслідувань за заявами і справами про порушення законодавства про захист економічної конкуренції;

- при розгляді заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, проведенні перевірки та в інших передбачених законом випадках вимагати від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадових осіб і працівників, інших фізичних та юридичних осіб інформацію, в тому числі з обмеженим доступом;
- залучати працівників органів внутрішніх справ, митних та інших правоохоронних органів для забезпечення проведення розгляду справи про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, зокрема в разі проведення розслідування;
- проводити дослідження ринку, визначати межі товарного ринку, а також становище, в тому числі монопольне (домінуюче), суб'єктів господарювання на цьому ринку та приймати відповідні рішення (розпорядження);
- визначати наявність або відсутність контролю між суб'єктами господарювання або їх частинами та склад групи суб'єктів господарювання, що є єдиним суб'єктом господарювання;
- вносити до органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування обов'язкові для розгляду подання щодо анулювання ліцензій, припинення операцій, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю суб'єктів господарювання, у разі порушення ними законодавства про захист економічної конкуренції;
- надавати обов'язкові для розгляду рекомендації органам влади, органам місцевого самоврядування, органам адміністративно-господарського управління та контролю, суб'єктам господарювання, об'єднанням щодо припинення дій або бездіяльності, які містять ознаки порушень законодавства про захист економічної конкуренції,

та усунення причин виникнення цих порушень і умов, що їм сприяють;

- здійснювати повноваження, передбачені Законом України "Про здійснення державних закупівель";
- здійснювати інші повноваження, передбачені законодавством про захист економічної конкуренції та Законом України "Про здійснення державних закупівель"^[14].

У сфері здійснення контролю за узгодженими діями, концентрацією Антимонопольний комітет України має такі основні повноваження:

- розглядати заяви і справи про надання дозволу, надання висновків, попередніх висновків стосовно узгоджених дій, концентрації, проводити дослідження за цими заявами і справами;
- приймати передбачені законодавством про захист економічної конкуренції розпорядження та рішення за заявами і справами про надання дозволу на узгоджені дії, концентрацію, надавати висновки, попередні висновки стосовно узгоджених дій, концентрації, висновки щодо кваліфікації дій відповідно до законодавства про захист економічної конкуренції;
- переглядати, перевіряти рішення, прийняті органами Антимонопольного комітету України в межах компетенції;
- дозволяти або забороняти узгоджені дії, концентрацію;
- при розгляді заяв і справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, проведенні перевірки та в інших передбачених законом випадках вимагати від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадових осіб і працівників, інших фізичних та юридичних осіб інформацію, в тому числі з обмеженим доступом;

- здійснювати інші повноваження, передбачені законодавством про захист економічної конкуренції ^[14].

У сфері формування та реалізації конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції, нормативного і методичного забезпечення діяльності Антимонопольного комітету України та застосування законодавства про захист економічної конкуренції Антимонопольний комітет України має такі основні повноваження:

- вимагати від суб'єктів господарювання, об'єднань, органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, їх посадових осіб інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, необхідну для дослідження ринків, а також інформацію про реалізацію конкурентної політики;
- узагальнювати та аналізувати інформацію про реалізацію актів законодавства про захист економічної конкуренції щодо пріоритетів і напрямів конкурентної політики;
- надавати обов'язкові для розгляду рекомендації та вносити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій, суб'єктів господарювання, об'єднань пропозиції щодо здійснення заходів, спрямованих на обмеження монополізму, розвиток підприємництва і конкуренції, запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції, а також щодо припинення дій або бездіяльності, які можуть мати негативний вплив на конкуренцію;
- взаємодіяти з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю, підприємствами, установами та організаціями з питань розвитку, підтримки, захисту економічної конкуренції та демонополізації економіки;

- розробляти та організовувати здійснення заходів, спрямованих на запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції;
- розробляти та затверджувати разом з іншими заінтересованими органами державної влади міжвідомчі нормативно-правові акти з питань розвитку і захисту економічної конкуренції та демонополізації економіки;
- приймати власні нормативно-правові акти у формі розпоряджень з питань, що належать до його компетенції;
- надавати рекомендаційні роз'яснення з питань застосування законодавства про захист економічної конкуренції;
- вносити пропозиції Президенту України, Кабінету Міністрів України, Національному банку України, приписи органам влади, органам місцевого самоврядування щодо зміни прийнятих ними нормативно-правових актів, які не відповідають законодавству про захист економічної конкуренції або внаслідок неоднозначного розуміння яких створюються перешкоди для розвитку конкуренції;
- утворювати адміністративні колегії Антимонопольного комітету України;
- утворювати територіальні відділення та дорадчі органи Антимонопольного комітету України;
- здійснювати інші повноваження, передбачені законодавством про захист економічної конкуренції та Законом України "Про здійснення державних закупівель" ^[14].

Антимонопольний комітет поділяється на структурні підрозділи (табл.1) і відповідно до функціонально-галузевої спеціалізації підрозділи здійснюють аналіз товарних географічних меж ринків; перевіряють дотримання законодавства, тощо.

Структура Антимонопольного	Повноваження
-------------------------------	--------------

комітету	
Юридичний департамент	Розвиток законодавства і методичне забезпечення; позовна робота, супровід справ в судах і контроль виконання рішень; експертиза правових актів
Департамент конкурентної політики	Методологія аналізу ринків, дослідження комплексних проблем сприяння розвитку конкуренції; державне управління на різних рівнях, вивчення громадської думки
Управління стратегічного аналізу й інформаційного забезпечення	Узагальнення й аналіз стану і перспектив розвитку конкурентного середовища на товарних ринках України; результати діяльності Комітету із забезпечення державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності
Управління концентрації і узгоджених дій	Розгляд заяв (справ) про дачу згоди на концентрацію і узгоджені дії по галузях економіки
Перше управління досліджень і розслідувань	Дослідження ринків і розгляд справ по галузях: видобуток вугілля і торфу, нафтопереробка, виробництво і розподіл газоподібного палива, виробництво і розподіл води, роздрібна торгівля паливом, транспортування сирої нафти і нафтопродуктів, транспортування газу
Друге управління досліджень і розслідувань	Дослідження ринків і розгляд справ по галузях: добувна промисловість, обробка деревини, поліграфічна діяльність, хімічна промисловість, металургія, виробництво машин і устаткування, виробництво приладів і інструментів, виробництво меблів, торгівля транспортними засобами і їх ремонт; здача в найом будівельних машин, офісного обладнання і комп'ютерної техніки, технічне обслуговування і ремонт; будівництво і архітектура

Третє управління досліджень і розслідувань	Дослідження ринків і розгляд справ по галузях: сільське господарство, лісове господарство, харчова промисловість, текстильна промисловість, фармацевтичне виробництво, виробництво парфумерної продукції і косметичних засобів, виробництво музичних інструментів, виробництво ігор та іграшок, оптова і роздрібна торгівля, готелі і ресторани, прокат речей особистого користування і побутових товарів, охорона здоров'я і соціальна допомога
Четверте управління досліджень і розслідувань	Дослідження ринків і розгляд справ по галузях: виробництво ювелірних прикрас, фінансове посередництво, страхування, операції з нерухомістю, діяльність адвокатських об'єднань і індивідуальна адвокатська діяльність (у частині прийняття на депозит грошових сум, пред'явлення чеків до платежів і посвідчення неплатежів чеків, послуги з акціонування), діяльність у сфері бухгалтерського обліку, управління і нагляд у сфері оподаткування (у частині галузевої спеціалізації VIP), обов'язкове соціальне страхування
П'яте управління досліджень і розслідувань	Дослідження ринків і розгляд справ по галузях: видавнича справа, туристичні агенції і бюро подорожей, обслуговування кабельних мереж, антен, діяльність у сфері права (окрім прийняття на депозит грошових сум, здійснення протестів векселів, пред'явлення чеків до платежу і посвідчення неплатежів чеків, послуг з акціонування), реклама, слідча діяльність і забезпечення безпеки, оборона, діяльність системи виконання покарань, охорона і забезпечення громадського порядку, освіта, діяльність у сфері відпочинку і розваг, культури і спорту
Шосте управління	Дослідження ринків і розгляд справ по галузях: наземний

досліджень і розслідувань	транспорт (окрім трубопровідного транспорту), водний транспорт, авіаційний транспорт, пошта і зв'язок (окрім обслуговування кабельних мереж і антен), здача в найом транспортних засобів
---------------------------	--

Табл. 1. Функціонально-галузевий розподіл повноважень між структурними підрозділами Антимонопольного комітету України

Отже, Антимонопольний комітет відповідно до своїх повноважень здійснює державний контроль за дотриманням конкурентного законодавства, здійснює заходи щодо сприяння конкурентного середовища, сприяє покращенню законодавства, здійснює роз'яснювальну роботу та робить спостереження та висновки про ринок для уникнення монопольних явищ.

Підрозділ II. Реалізація антимонопольної політики в Україні

Реалізація антимонопольної політики будується на антимонопольному (конкурентному) законодавстві, тобто сукупності нормативно-правових актів, які регулюють відносини, пов'язані з економічною конкуренцією. Спеціальні державні органи з питань конкуренції (Антимонопольний комітет України) здійснюють контроль за дотриманням відповідного законодавства, проводять роботу з підготовки пропозицій щодо його удосконалення та розробки рекомендацій стосовно активізації конкуренції в усіх сферах економіки. Для прозорості виконаної роботи Антимонопольний комітет кожного року складає звіт про результати своєї діяльності і розміщує у публічний доступ на своїй офіційній сторінці в мережі Інтернет.

Для аналізу реалізації антимонопольної політики порівняно декілька показників за останні 5 років.

Першим показником для порівняння виступлять дані про структурні передумови конкуренції в економіці України з 2011 року по 2015 рік. Він вказує на монополізацію ринку та вказує, яка частка ринку в Україні є

монополізованою. Низький показник означає, що ринок України функціонує в конкурентному середовищі, що буде сприяти економічному зростанню.

З графіків наведених в додатках 1 – 5 можна зробити висновок, що рівень монопольних структур збільшується з кожним роком. Особливо це помітно між 2012 – 2013 роком та 2014 – 2015 роком коли ринки з конкурентною структурою впали приблизно на 4% у відповідних періодах. Це свідчить про зниження конкурентного середовища, що в подальшому може вплинути негативно на економічний розвиток, якщо дана тенденція збережеться.

Наступний показник це оцінка рівня конкуренції на ринках України. Він відображає, те наскільки підприємці задоволені конкурентним середовищем в Україні (дані є тільки за 2014 та 2015 роки). З графіків в додатках 6 – 7 можна зробити висновок, що в основному підприємці відчують значну або помірну конкуренцію, а зміни в структурі графіків відсутні, що означає збереження тенденцій.

Третій показник який буде досліджуватися це структура порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Він показує на боротьбу Антимонопольного комітету з монопольними проявами на ринку. Також за ним можна побачити в які типи правопорушень законодавства найчастіше зустрічаються, тобто, де є найбільші проблеми і куди слід звернути увагу Антимонопольному комітету.

Отже проаналізувавши графіки (додаток 8 – 12) з 2011 по 2015 рік можна стверджувати, що загальна динаміка порушень практично не змінюється з року в рік, тільки в 2015 році є зміщення, які вказують, що порушення у зв'язку з зловживанням монопольного середовища стали більшими приблизно на 4 – 5 %

Таке збільшення можливо пов'язане з загальним збільшенням монопольних структур, яке відбулося у 2014 – 2015 роках і прослідковувалося з графіків про структурні передумови конкуренції в економіці України.

Останній проаналізований показник буде структура порушень законодавства про захист економічної конкуренції за галузями. З даного показника можна зробити висновки про те в якій галузі мають найбільше свій вплив монополізовані структури та в якій з галузей потрібно реформування, для збереження конкурентного середовища. З додатків 13 – 17 можна зробити наступні висновки: у галузях ЖКГ, АПК, ПЕК та в надані адмінпослуг найчастіше виникають порушення законодавства про захист економічної конкуренції, що може свідчити про сильну монополізацію цих ринків, або про бажання підприємств цих галузей утворити нові монополії. Для запобігання цих негативних явищ Антимонопольному комітету слід звернути увагу на ці галузі, та вибудувати нову антимонопольну політику для забезпечення конкурентного середовища в цих галузях.

Отже, головним органом реалізації антимонопольної політики в Україні є Антимонопольний комітет України. Він веде свою діяльність прозоро. Відсутність реформ, недосконалість законодавства у сфері регулювання конкурентних відносин (у зв'язку з появою нових форм монополій) та слабкий контроль з його боку на ринок, стимулюють з року в рік підприємства не відмовлятися від спроб монополізувати ринок, що може вплинути негативно на економічну ситуацію в майбутньому.

Розділ III. Проблеми реалізації антимонопольної політики в Україні та шляхи їх вирішення.

В Україні основними проблемами реалізації антимонопольної (конкурентної) політики є:

- прогалини і недоліки в законодавстві;
- недосконалість системи державного управління в цілому;
- недосконалість політики входження в ринкові умови;
- пережитки від радянської системи;

В українському законодавстві існує дуже багато прогалин і недоліків, які можна було б усунути, просто проаналізувавши джерела антимонопольного законодавства інших держав. Однією з таких прогалин є майже не-розвинуте законодавство щодо монополій у міжнародній торгівлі. Тобто антимонопольне законодавство розвинутих країн світу поширюється на компанії самої країни та іноземні компанії, діяльність яких має прямий, суттєвий і передбачуваний у недалекому майбутньому вплив на комерцію цієї країни. Зрозуміло, що йдеться не про дрібні, а серйозні антиконкурентні дії стосовно відповідного ринку. Антиконкурентна дія територіально може відбуватися як у певній країні, так і за її межами. Якщо така дія відповідного ринку не стосується, то, як правило, жодних дій стосовно такого порушника не відбувається. Це мотивується тим, що інші країни мають свої антимонопольні органи, які зобов'язані за цим стежити ^[15].

Важливою проблемою у сфері антимонопольно-конкурентної політики України є недосконалість системи державного управління в цілому: підвищення ефективності антимонопольно-конкурентного регулювання може бути досягнуте лише при скороченні масштабів тіньової економіки та корупції; зменшенні кількості державних органів регулювання й контролю за діяльністю монополій; одночасному підвищенні їх відповідальності за прийняті рішення; чіткому розподілі функцій між різними контролюючими структурами;

приведенні вітчизняної законодавчої бази у відповідність з нормами міжнародного права тощо.

З отриманням незалежності Україна вирішила стати на шлях ринкових відносин, проте необхідного досвіду цих відносин вона не мала, тому часто приймала недосконалі закони або недосконале законодавство. Наприклад зміна закону 1992 року «Про обмеження монополізму та недопущення недобросовісної конкуренції в підприємницькій діяльності» на закон 2002 року «Про захист економічної конкуренції» свідчить про те, що Україна з отриманням незалежності вибрала не той шлях розвитку антимонопольної політики, що їй пасував, тому його замінила.

Радянська система передбачала одну велику державну монополію. Після розпаду СРСР підприємства утворені на основі старих монополій продовжували таку політику розвитку. На сьогодні чимало таких підприємств існує й досі, що негативно впливає на ринок. Україна повинна виробити спеціальну програму, щодо таких підприємств для уникнення негативних явищ, які вони можуть зробити.

Основні шляхи вирішення реалізації антимонопольної політики:

- вдосконалити нормативно-правову базу, яка б формалізувала розробку і проведення конкурентної політики в Україні, зокрема у частині визначення її цілей, пріоритетів, принципів, завдань, механізмів і критеріїв реалізації, організації виконання, відповідальності та підзвітності її суб'єктів тощо;
- відповідно до нормативно-правової бази слід ухвалити загальну стратегію розвитку конкурентних відносин. Стратегія повинна «носити» довгостроковий характер, бути захищена від політичних циклів та зміни влади;

- встановити відповідальність органів влади за її результати та їх відповідність поставленим цілям і завданням, які слід формулювати виходячи з конкретних кількісних параметрів-індикаторів;
- взаємоузгодити параметри конкурентної політики та інших видів державної економічної політики;
- покращити обізнаність суспільства та політико-економічної еліти в конкурентній політиці;
- удосконалити антимонопольне законодавство, розробити діяльний механізм реалізації законів. Антимонопольна політика держави повинна бути направлена на формування рівних умов для всіх суб'єктів господарювання та створювати умови для розвитку конкурентних переваг вітчизняних фірм. Антимонопольне законодавство необхідно направити не проти створення великих інтегрованих об'єднань, а на нейтралізацію їх можливих негативних наслідків в результаті домінування;
- необхідно посилити контроль за виконанням антимонопольного законодавства шляхом прийняття додаткових питань ціноутворення й регламентації конкретних форм і механізмів державного регулювання цін, збільшити розмір штрафів за антиконкурентну діяльність, розширити практику притягнення до кримінальної відповідальності керівників фірм за порушення українського антимонопольного законодавства;
- стимулювати і проводити політику підтримки малого бізнесу шляхом зниження бар'єрів входу малих підприємств на товарні ринки, пільгового кредитування та оподаткування, знищення бар'єрів для взаємодії малих підприємств на міжрегіональних ринках. Підтримка малих підприємств веде до зменшення монополізму в економіці та підвищує її інноваційних характер;
- необхідно також створити сприятливі умови для покращення бізнес-середовища та підвищення інвестиційної зацікавленості, для утворення нових підприємств.

Отже, основними проблемами реалізації антимонопольної політики є: прогалини і недоліки в законодавстві, недосконалість системи державного управління, недосконалість політики входження в ринкові умови, пережитки радянської системи. А основними шляхами вирішення є: вдосконалення нормативно-правової бази, створення нової стратегії антимонопольної політики, стимулювання бізнесу та стимулювання утворенню нових підприємств, поширенні обізнаності суспільства у конкурентній політиці.

Висновки

Сучасний ринок характеризується переплетенням, взаємопроникненням різних видів та форм монополій, що призводить до подальшого розвитку та поглиблення монополізаційних процесів та все більшої актуальності антимонопольної політики, для регуляції цих процесів.

Розробка і реалізація антимонопольної політики дозволяє послабити процес монополізації економіки, сприяє посиленню її конкуренції.

На сьогодні створено ряд законів, які регулюють відносини, що виникають з приводу монополістичних дій для підтримки регулювання конкурентних відносин та створення антимонопольних програм. Проте ринкові відносини створюють нові проблеми у сфері регулювання антимонопольної політики. Це змушує шукати нові підходи для розв'язання подібних проблем. Тому антимонопольна політика залишатиметься одним з основних пріоритетів для вищих виконавчих органів влади.

Антимонопольний комітет відповідно до своїх повноважень здійснює державний контроль за дотриманням конкурентного законодавства, здійснює заходи щодо сприяння конкурентного середовища, сприяє покращенню законодавства, здійснює роз'яснювальну роботу та робить спостереження та висновки про ринок для уникнення монопольних явищ.

Головним органом реалізації антимонопольної політики в Україні є Антимонопольний комітет України. Він веде свою діяльність прозоро. Відсутність реформ, недосконалість законодавства у сфері регулювання конкурентних відносин (у зв'язку з появою нових форм монополій) та слабкий контроль з його боку на ринок, стимулюють з року в рік підприємства не відмовлятися від спроб монополізувати ринок, що може вплинути негативно на економічну ситуацію в майбутньому.

основними проблемами реалізації антимонопольної політики є: прогалини і недоліки в законодавстві, недосконалість системи державного управління,

недосконалість політики входження в ринкові умови, пережитки радянської системи. А основними шляхами вирішення є: вдосконалення нормативно-правової бази, створення нової стратегії антимонопольної політики, стимулювання бізнесу та стимулювання утворенню нових підприємств, поширенні обізнаності суспільства у конкурентній політиці.

Список використаної літератури

1. Відомості Верховної Ради України / Верховна Рада України – Київ. 1992. – №21 – Ст.296
2. [ЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ КАПІТАЛУ](http://slovopedia.org.ua/38/53414/385495.html)
3. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред.. В. Д. Базилевича. – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2007. – 719 с. – С. 254
4. Milton Friedman. "VIII: Monopoly and the Social Responsibility of Business and Labor". Capitalism and Freedom (paperback) (40th anniversary ed.). The University of Chicago Press. С. 208
5. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред.. В. Д. Базилевича. – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2007. – 719 с. – С. 256
6. Про природні монополії: закон України від 2 червня 2015р. N 499-VIII / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2015р, N 30, - 189 с.
7. Економічна теорія: Політекономія: Підручник / За ред.. В. Д. Базилевича. – 6-те вид., перероб. і доп. – К.: Знання-Прес, 2007. – 719 с. – С. 257
8. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т. 1. / Ред. кол.: ...С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
9. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: Підручник - 7-ме вид., стер. - К.: Знання-Прес, 2008.- 719с. - С. 262
10. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К.: Преса України, 1997. – 80 с. – С. 18
11. Про захист від недобросовісної конкуренції: закон України від 07 червня 1996 р. № 237/96//Відом. Верхов. Ради України. – 1996 р. - № 36. – 164 с.
12. Архангельський Ю. – Про необхідність державного планування ринкової економіки // Економіка України. – 2004. - № 3 – 508 с. – С.47-53
13. Про захист економічної конкуренції: закон України від 11 січня 2001 р. № 2210-III//Відом. Верхов. Ради України. – 2001 р. - № 12. – 64 с.

14. Про Антимонопольний комітет України: закон України від 25 грудня 2015 р. № 922-VIII / Відом. Верхов. Ради України. – 2015 р. № 9 – 89 с.
15. Кольцова Д.В., Романенко В.В. Аналіз проблем розвитку конкуренції і обмеження монополізму в Україні // Економічний простір, №18, 2012 р., ст..42-46